

'S-GRAVENHAGE, 27 Januari 1950.
LAAN VAN MEERDERVOORT 9

No. Bn.27.

Bijl.2. Aan Zijn Excellentie de Minister zonder Portefeuille,
Minister voor Unieaangelegenheden en Overzeese Rijksdelen
Plein 1
's-GRAVENHAGE.-

[5317]

Excellentie,

Vernieling suikerfabrieken in Djoejakarta.

In aansluiting op mijn voorlopige mededelingen terzake heb ik de eer aan Uwe Excellentie hierbij voor te leggen de berichten, welke ons dezer dagen hebben bereikt over de recente en grondige vernieling van verschillende suikerfabrieken in Djoeja.

Het eerste ontstellende nieuws betrof de sf. Padokan, welke op 9 dezer werd bezocht door de heeren Deinema en Hoppe van de Vereenigde Vorstenlandsche Cultuurmaatschappij. Van het rapport van hunne bevindingen bied ik U hierbij afschrift aan (bijlage I). De fabriek, die in Juni 1949 in tamelijk goede staat werd verlaten, is thans grondig vernield en geheel leeggeroofd. De laatste grobaks, beladen met stukgeslagen machines, stonden nog gereed voor vertrek.

Ongeveer een week later hebben twee experts van de Internationale Crediet- en Handelsvereniging "Rotterdam" de relatie-fabrieken in Djoeja bezocht. Hierover ontving de Directie op 20 dezer het volgende telegram:

"Tjebongan midden en achterfabriek praktisch total loss molenhuis zwaar beschadigd beran tirta alle belangrijke vitale onderdelen verdwenen reparatieduur minstens twee jaar".

De fabrieken Beran en Tandjong Tirta verkeerden in Juni 1949 in niet onbevredigende staat, Tjebongan was iets meer beschadigd doch herstelbaar.

Over een vijfde fabriek, de sf. Karanganom in het Zuiden van Soerakarta gelegen, schreef de heer Dezentjé uit Solo dd. 10 dezer het volgende:

"De fabriek is in de maand December geheel leeggehaald. De bevolking heeft op last van militairen alle machinerieën, ijzeren geraamten, kortom alles moeten uitbikken en op trucks moeten laden. Er is niets, maar dan ook niets over aan metaal in Karanganom. Wie die militairen zijn? T.N.I. of P.K.I., niemand durft het zeggen. Dit uitbikken gebeurde in taakwerk en alles moest zoo vlug mogelijk gebeuren. De bevolking van heel Karanganom werd daarvoor opgetrommeld."

Bovendien bleek uit dit schrijven, dat men zich niet ontzien had, het familiekerkhof op Karanganom volkomen leeg te plunderen, inclusief de graven.

TELEFOON 502210*

TELEGRAM-ADRES: „HENISO“

'S-GRAVENHAGE, 27 Januari 1950.
LAAN VAN NIEBERDVOORT 9

No. ....

- 2 -

De roof en vernieling is op deze fabrieken dusdanig systematisch opgezet en uitgevoerd, dat welhaast moet worden aangenomen, dat de overige herstelbare suikerfabrieken in Djoeja - welke nog niet bezocht zijn - t.w. de sff. Gondanglipoero, Kedaton Pleret en Gesiekan eenzelfde lot hebben of zullen ondergaan. De eertijds bloeiende suikerindustrie in Djoeja is dan volkomen vernietigd.

Hoe de situatie op deze fabrieken in Augustus 1949 nog was, moge blijken uit het rapport van den heer Notosudirdjo, namens het Hoofd van de Dienst voor de Ondernemingslandbouw aan de Regering van de Republiek uitgebracht dd. Jogjakarta 15 Augustus 1949, waarvan een afschrift hierbij wordt overgelegd (bijlage II).

De Voorzitter van het Suikersyndicaat te Djakarta, Prof. Dr. Koningsberger, heeft terstond na ontvangst van het eerste rapport over de sf. Padokan een audiëntie aangevraagd bij de Hoge Commissaris, welke audiëntie op 12 dezer heeft plaats gehad.

De heer Koningsberger zette daarbij uiteen, dat naar het hem voorkwam de suikerindustrie al haar problemen zelfstandig met de R.I.S.-Regering behoort op te nemen en op te lossen, maar dat het hier een geval van schending van een overeenkomst tussen twee Regeringen betrof, weshalve de zaak wellicht het beste dadelijk op hoog niveau van Regering tot Regering kon worden voorgebracht. De Hoge Commissaris bleek het niet met deze opvatting eens te zijn en voerde voor het gebeurde verschillende verontschuldigingen aan. Zijn Exeellentie verklaarde zich tenslotte eerst bereid, de kwestie bij wijze van test-case met de R.I.S.-Regering op te nemen, wanneer onze eigen démarches bij deze Regering zonder resultaat zouden blijven. Prof. Koningsberger gaf zijn teleurstelling hierover te kennen, nu het resultaat van deze particuliere démarches lang op zich zou kunnen laten wachten en waarschijnlijk niet bevredigend zou zijn, terwijl elk uitstel verder onheil zou kunnen medebrengen, nu deze vernieling en roof van geheel ander karakter waren dan de vernieling door bommen en de roof door de bevolking, welke tot heden op vele teruggevonden ondernemingen moesten worden geconstateerd. De kort daarop ingekomen berichten over de andere fabrieken bevestigen wel de juistheid van deze zienswijze.

Deze recente vernielingen zijn niet alleen in strijd met de uitdrukkelijke persoonlijke garantie van de Sultan van Djoeja ten tijde van de ontruiming van dit gewest, maar sedert 2 November ook met art. 6 van de financieel-economische overeenkomst ter Ronde Tafel Conferentie.

BOND VAN EIGENAREN VAN IN INDONESIË GELEGEN SUIKERONDERNEMINGEN
(„B. E. V. I. S. O.“)

TELEFOON 502310*

TELEGRAM-ADRES: „DENISO“

'S-GRAVENHAGE, 27 Januari 1950.
LAAN VAN MEERDERVOORT 9

No. ....

- 3 -

Ik acht mij dus verplicht Uw Excellentie hiervan in kennis te stellen. Een onverwijld scherp protest bij de R.I.S.-Regering door tussenkomst van de Hoge Commissaris en de eis van strenge maatregelen tegen herhaling kan het onheil, dat aan de suiker-industrie en aan de economie van Indonesië is toegebracht, weliswaar niet herstellen doch wellicht stuiten, terwijl een stilzwijgende aanvaarding van het gebeurde de kans op een uitbreiding en herhaling hiervan aanzienlijk vergroot.

Ik kan hieraan nog toevoegen, dat Prof. Koningsberger op 15 dezer op een receptie nog juist gelegenheid had Minister Djuanda te ontmoeten vóór diens vertrek. Deze had reeds van de zaak vernomen en meende de oorzaak te moeten toeschrijven aan een falen van de T.N.I.-intendance, waardoor de T.N.I. en haar aanhang in eigen onderhoud moeten voorzien. Zij zouden het uit deze fabrieken geroofde materiaal aan Chineezers verkwanselen en op deze manier aan geld komen.

Voor het oogenblik tasten wij omtrent de ware daders nog in het duister, maar het staat vast, dat het onmogelijk de desabevolking kan zijn, die deze goed georganiseerde sloperijen op haar geweten zou kunnen hebben.

Met verschuldigde hoogachting heb ik de eer te zijn
van Uwe Excellentie de dw.

De Voorzitter van de
Bond van Eigenaren van in Indonesië
gelegen suikerondernemingen

M. G. Luyten

Nummer ~~5317~~

Bijlage .....

AFSCHRIFT.

GEHEIM

BOND VAN EIGENAREN VAN IN INDONESIA GELEGEN SUIKERONDERNEMINGEN
("B.E.V.I.S.O.")

No. Bn.58.

's-Gravenhage, 10 Februari 1950.

Laan van Meerdervoort 9.

Bijlagen: 1.

Aan Zijne Excellentie de Minister zonder Portefeuille
Ministerie voor Unieaangelegenheden en Overzeese Rijksdelen
Plein 1

's-GRAVENHAGE.

Excellentie,

VERNIELING SUIKERFABRIEKEN IN DJOCJAKARTA.

In aansluiting op mijn schrijven over bovenstaand onderwerp dd. 27 Januari j.l. heb ik de eer Uwe Excellentie hiernevens een afschrift aan te bieden van het rapport dd. Djakarta 23 Januari 1950 van Dr. Muller, vertegenwoordiger van de Internationale Crediet- en Handelsvereniging "Rotterdam", over een inspectiebezoek aan de suikerfabrieken Beran, Tandjong Tirto en Tjebongan.

Met verschuldigde hoogachting heb ik de eer te zijn
van Uwe Excellentie de dw.

De Voorzitter van de
Bond van Eigenaren van in Indonesië
gelegen suikerondernemingen

(w.g.) Luyten.

afschrift

Djakarta, 23 Januari 1950.

Rapport inzake bezoek aan Djokjakarta,
16-18 Januari 1950

Naar aanleiding van het feit, dat de Heer Ir. J. Deinema bij zijn bezoek aan de sf. Padoekan op 9 dezer had vernomen, dat ook op de drie Internatio suikerfabrieken in Djokja vernielingen zouden hebben plaatsgevonden, werd het wenselijk geacht om de situatie ter plaatse op te nemen.

Bij dit bezoek werd tekenaar dezes vergezeld door de Heer J. A. Bender, Administrateur van sf. Beran, die ook lange tijd op beide andere fabrieken heeft gewerkt en de Heer X. F. Mönch, le machinist op sf. Tandjong Tirta en te voren machinist van sf. Beran.

Tijdens het bezoek aan Djokja werden tezamen met de Heren Mr. G. Schwencke, Voorzitter van de Vorstenlandsche Landbouw Vereeniging en Ir. Deinema, Vertegenwoordiger van de Sult. Mij der Vorstenlanden, diverse besprekingen met de plaatselijke autoriteiten gevoerd.

Indeling van de reis:

15/1 reis naar Semarang,

16/1 reis naar Djokja; besprekingen met de Heer Ir. G. Iskandar, Secr. Generaal van Kementarian Kemakmoeran en met de Heren van het Kantoor voor Suikerzaken (P.P.G.N.), in het bijzonder met de Heren Notosudirdjo, Hoofd van genoemd kantoor, Raden Amir, Technisch Adviseur van P.P.G.N., en de Heer Imam, welke Heren ons tevens behulpzaam waren met het verkrijgen van militaire passen voor het bezoek aan de fabrieken.

17/1 bespreking (samen met de Heren Schwencke en Deinema) met de Heer Kasimo, Minister van Kemakmoeran, Ir. Iskandar en de Heer Notosudirdjo; later tezamen met laatstgenoemde op audientie bij Z. H. de Paku Alam, Militair Gouverneur van Djokja. De Heren Bender en Mönch bezochten dien morgen de sf. Beran en Tjebongan in gezelschap van de HH. R. Amir en Imam; in de middag werd mede in tegenwoordigheid van ondergetekende een bezoek aan sf. Tandjong Tirta gebracht.

18/1 bezoek aan de astana van de Vice-President van R.I., Z. E. Mr. Asaät, waarbij de Heren Schwencke en Deinema en ondergetekende getracht hebben een audientie te verkrijgen, teneinde te bepleiten dat spoedig een einde gemaakt wordt aan de ontmanteling van de westerse bedrijven in Djokja. Daarna korte bespreking met de autoriteiten van Kementarian Kemakmuran; terugreis naar Semarang.

Toestand van de fabrieken.

Op alle drie fabrieken werden duidelijke aanwijzingen aangetroffen, dat nog zeer recent afvoer van belangrijke materialen en vernieling van machinerieën had plaats gevonden, teneinde waardevolle onderdelen of metalen te bemachtigen.

Hierbij dient te worden aangetekend, dat op alle drie fabrieken een militaire bewaking aanwezig is en op T. Tirta zelfs de Markas van

- Bat. IV -

Bat.IV Comp.IV Brigade X is gevestigd en talrijke militairen op het emplacement aanwezig waren. Desondanks was het duidelijk, dat zeer recent nog afbraak van machines (o.a. van de filterpers-batterij) nad plaatsgevonden (de metaalbreuken waren geheel vers), terwijl bovendien op 17 dezer nog een grobak beladen met onderdelen van T. Tirta (o.a. Luchthelmen van pompen, geschilderd in de voor deze machines van T.Tirta gebruikte kleur) op de langs het Ministerie van Welvaart lopende afvoerweg van T.T. werd waargenomen. Ook op beide andere fabrieken werden sporen van zeer recente vernielingen geconstateerd.

Voorts vestigde de Heer Deinema er onze aandacht op, dat bij zijn bezoek aan Djokja op 9 dezer het fabrieksdak van sf. Beran nog geheel intact was, terwijl thans de zinken dakbedekking van het ketelhuis totaal verdwenen was. Deze beschadiging is dus tussen 9 en 16/1 aangericht.

Voor de details omtrent de aangerichte beschadigingen moge naar aangehechte technische rapporten worden verwezen.

De schade, die aan de bedrijven is toegebracht is des te ernstiger, omdat op alle 3 de fabrieken vrijwel steeds gelijksoortige materialen zijn afgevoerd. Dit maakt het vrijwel onmogelijk om eventueel door gebruiknaken van onderdelen een of twee fabrieken de opbouw van de derde fabriek in versneld tempo te doen plaatshebben.

Verder maakt het weder aanmaken van diverse kleine onderdelen het herstelwerk uitermate tijdrovend, en in verschillende gevallen zal men beter een nieuwe machine trachten te verkrijgen dan proberen de resten van een gedeeltelijk vernield apparaat weer te herstellen. Om de talrijke reparaties te kunnen uitvoeren, zullen de fabrieken over een zeer goed geoutilleerde werkplaats moeten beschikken, hetgeen grote uitgaven zal vereisen.

In Mei 1949 was de situatie zo, dat Beran en T.Tirta zonder bezwaar voor campagne 1950 maalklaar gemaakt zouden kunnen worden en Tjebongan voor campagne 1951. In hun huidige toestand zal het zeker nog 3 jaar vergen eer de fabrieken maalklaar kunnen zijn.

Voor het verlaten van de fabrieken in Mei 1949 werden de herstellkosten voor de 3 fabrieken op totaal ca. $3\frac{1}{2}$ miljoen gulden getaxeerd, terwijl een globale schatting thans op minstens 15 miljoen gulden komt, waarbij de schade als gevolg van het zoveel later in bedrijf komen, buiten beschouwing blijft.

Bespreking met de autoriteiten.

Aan Z.E. de Minister van Welvaart werd medegedeeld, dat eigenaren zeer verontrust waren door het feit, dat hun ernstige berichten omtrent een nog steeds voortdurende afbraak van fabrieken in Djokja bereiken en dat zelfs in Semarang materialen, die van deze fabrieken afkomstig zijn, te koop worden aangeboden. Hierbij werd gewezen op het grote gevaar, dat een kennelijk georganiseerde handel in deze materialen, voor het verdere behoud van de fabrieken oplevert, terwijl er de nadruk op werd gelegd, dat door de ontmanteling van de fabrieken het voor eigenaren zeer bezwaarlijk wordt gemaakt, om gehoor te geven aan de wensen van Kementarian Kemakmuran om ten spoedigste het bedrijf op de Vorstenlandse fabrieken te hervatten. Zoals de toestand nu reeds is, is tengevolge van aangerichte schade het in bedrijfskomen van de fabrieken, die in korte tijd en met betrekkelijk

geringe middelen hersteld zouden kunnen worden met enige jaren vertraagd, terwijl de kosten voor herstel vele millioenen hoger zijn geworden.

Voorts werd erop gewezen, dat - om voor een klein bedrag aan scrap te bemachtigen - waardevolle machines, die duizenden guldens aan deviezen zullen kosten om vervangen of hersteld te worden, vernield worden, en zulks op een moment dat de Overheid bij eigenaren erop aandringt om zo spoedig mogelijk de productie te hervatten teneinde door export van landbouwproducten deviezen t.b.v. Indonesië te verdienen.

Bij de besprekingen bleek, dat de Heren van Kemakmuran zich van de noodzaak om spoedigst een einde te maken aan de afbraak van fabrieken, ten volle bewust waren en diverse maatregelen hadden getroffen om dit te bereiken.

Men deelde ons mede, dat men de medewerking had ingeroepen van de Militair Gouverneur en dat deze een Commissie had ingesteld, die tot taak heeft de huidige toestand van de fabrieken op te nemen en maatregelen te nemen om verdere beschadigingen te voorkomen. Deze Commissie bestaat o.a. uit vertegenwoordigers van Militairen, Militaire Politie, Burger Politie, ambtenaren van de Daerah Istimewa en van Kementarian Kemakmuran.

Door eigenaren is erop gewezen, dat het h.i. nog nuttiger zou zijn, dat direct maatregelen genomen zouden worden om de vernielingen te stoppen en dan eventueel daarna te inventariseren, wat er van de fabrieken over is. Doet men dit niet, dan bestaat er gevaar, dat bij bekend worden van de voorgenomen regeling de onverantwoordelijke elementen die de afbraak bewerkstelligen, hun werk in versneld tempo voortzetten om voor de inventarisatie een zo groot mogelijke buit binnen te hebben.

Naar aanleiding van bovengenoemde bespreking werd een bezoek gebracht aan de Militair Gouverneur, aan wie een uiteenzetting van onze zienswijze werd gegeven. Z.H. deelde mede, dat dadelijk na de Soevereiniteitsoverdracht er door hem een vervoersverbod is ingesteld om vervoer en afvoer van materialen van de fabrieken te verbieden. Er werd o.z.z. op gewezen, dat op 9 Januari de afbraak van Padoekan en de afvoer van materialen van deze fabriek nog in volle gang was; wij diezelfde morgen vervoer van materialen van T.Tirto hadden kunnen constateren, dat in Semarang afbraak-goederen van de Djokja-fabrieken te koop werden aangeboden.

Teneinde het werk van de Commissie te bespoedigen, was Z.H. van plan om de commissie zodanig uit te breiden, dat de inventarisatie dadelijk op meerdere plaatsen tegelijk zou kunnen beginnen. Van de zijde van ondernemers is daarop het voorstel gedaan om aan de Commissie deskundig stafpersoneel van de fabrieken als adviseurs, resp. helpers (pembantu) te verbinden, teneinde zo effectief mogelijk te kunnen werken. Dit voorstel werd in principe geaccepteerd en zal in overleg met Kemakmuran nader worden uitgewerkt.

Bij een bezoek aan de Astana van de Vice-President werd door tussenkomst van een secretaris van Z.E. het doel van ons bezoek uiteengezet, waarbij er vooral de nadruk op werd gelegd, dat - willen de ondernemers in staat zijn gehoor te geven aan de oproep van de Kementarian Kemakmuran van resp. R.I. en van R.I.S. om zo spoedig mogelijk hun werkzaamheden te hervatten - het een eerste vereiste is,

- dat -

dat zo spoedig mogelijk aan de zinloze vernieling van de bedrijven een einde komt. Door de schade, die sedert het vertrek van ondernemers aan de fabrieken Padoekan, Tjebongan, Beran en T.Tirto is aangericht, is het weder in bedrijf komen van deze ondernemingen, die in 6 maanden à 1 jaar weder bedrijfsklaar gemaakt hadden kunnen worden, met minsten 2 à 3 jaar vertraagd, terwijl het herstel millicenen-bedragen aan buitenlandse deviezen zal vorderen. De vraag of de voor dit herstel benodigde geldmiddelen beschikbaar zullen zijn, is hierbij nog buiten beschouwing gehouden.

Speciaal werd er de nadruk op gelegd, dat door de ontmanteling van de fabrieken een belangrijke deviezenbron dreigt op te drogen. Tenslotte werd in het kort het resultaat van onze besprekingen met de Menteri van Kamakmuran en met de Militair Gouverneur gememoreerd.

Na van deze mededelingen kennis te hebben genomen, werd door de Vice-President het advies gegeven, dat ondernemers de kwestie bij hem zouden voorbrengen in tegenwoordigheid van een der Heren van Kamakmuran, b.v. van de Secr.General Ir. Gunung Iskandar.

Bij een latere bespreking met laatstgenoemde werd afgesproken, dat de Heer Iskandar zou trachten een audientie voor de Heer Schwencke op 21 dezer te arrangeren.

Conclusie.

Geconstateerd is, dat - ondanks legering van militairen op de emplacementen - de afbraak van de suikerfabrieken in Djokja na het verlaten door de eigenaren, ontstellende afmetingen heeft aangenomen.

Duidelijke aanwijzingen zijn verkregen, dat ook na de Souvereinitietsoverdracht de ontmanteling van de fabrieken nog voortgang vindt, en dat het door de Militair Gouverneur afgekondigde vervoersverbod, openlijk wordt overtreden.

Zeer bedenkelijk is, dat de afbraak volgens betrouwbare gegevens ook in Semarang terecht komt en zich daar ter plaatse een handel in deze artikelen aan het ontwikkelen is. Men zou kunnen aan nemen, dat het feit, dat reeds zeer veel afbraak in en om Djokja zelf moet zijn geconcentreerd, een enigszins remmende werking op de verdere afbraak kan hebben. Wordt echter een ruimer afzetgebied gevonden (i.c. Semarang) dan is te vrezen, dat dit een nieuwe stimulans voor verdere afbraak zal gaan vormen. Het is daarom van het grootste belang, dat krachtige pogingen worden gedaan om afvoer van materiaal van de fabrieken uit Djokja te voorkomen. Een andere overweging is, dat uit het in Djokja verzamelde materiaal mogelijk nog buikbare onderdelen voor wederopbouw van de bedrijven kunnen worden teruggevonden.

Door de autoriteiten in Djokja zijn een aantal maatregelen genomen, die ten doel hebben de afbraak van de bedrijven te doen beëindigen (instelling van een inventarisatie-Commissie, terwijl na de inventarisatie maatregelen getroffen zullen worden om te zorgen, dat het aangetroffene op de fabrieken blijft). Deze maatregel kan een averechtse uitwerking hebben en heeft bovendien het nadeel, dat de uitvoering noodwendig veel tijd in beslag moet nemen.

De enige oplossing is, dat door de bevoegde autoriteiten spoedigst een stringent verbod tot verdere afbraak en vervoer van fabrieksmaterialen wordt afgekondigd, en nauwkeurig op de naleving van dit verbod wordt toegezien.

De voorgestelde inventarisatie lijkt zeer nuttig, vooral omdat door vergelijking van de daarbij te verkrijgen resultaten met de voor het verlaten der fabrieken per ultimo Mei 1949 opgestelde constateringsrapporten, kan blijken welke schade er tijdens de afwezigheid van eigenaren is aangericht.

Het wil ondergetekende nuttig voorkomen om aan de inventarisatie-commissie technische stafleden van de fabrieken toe te voegen als adviseurs, en daarvoor speciaal personeel aan te wijzen, dat vroeger op de betreffende bedrijven werkzaam is geweest.-

Djakarta, 23 Januari 1950.

(w.g.) Dr.Ir.H.R.A.Muller.